

DESCOPERIRI MĂRUNTE LA BARBOȘI-GALAȚI (II)*

DE

SILVIU SANIE

1. Elemente din alcătuirea unei platoșe tip *lorica squamata* și de la un *scutum*.

Cele mai multe arme de atac și de apărare descoperite pe teritoriul castrului sau în *castellum*-ul de la Barboși se află într-o stare de conservare precară. Armele semnalate în descoperirile vechi din necropolă, precum cele din vestitul sarcofag cu inscripție trimis din provincia Asia¹, n-au ajuns în patrimoniu muzeal.

În Caseta I 1981, la adâncimea de 1,50 m au fost găsite 57 de plăcuțe (solzi) de la o *lorica squamata* și segmente din garnitura unui *scutum* rectangular. *Lorica squamata* este un tip de platoșă adusă în lumea romană de auxiliarii orientali și a cunoscut o largă răspândire în secolele I–III p.Chr. la trupele de cavalerie, dar și la infanteriști. Platoșa era confecționată din plăcuțe de bronz sau fier cu baza unghiulară sau rotunjită cu solzii de pește (*squama*), unite și aplicate pe piele sau stofă. Cuirasa acoperea pieptul și spatele și se termina cu lambrechinuri (fâșii de piele placate cu metal)².

Cele 57 plăcuțe de fier au în. între 3,7 și 3,1 cm, cele mai multe 3,4 cm, lățimea între 2,2 și 2,75 cm, iar grosimea între 0,18–0,21 cm și au baza unghiulară. Trei dintre ele mai păstrează segmente din sârma care făcea legătura dintre ele (fig. 1; 2).

Cele mai multe plăcuțe sunt perforate la partea superioară cu două orificii dispuse vertical lateral dreapta și alte două pe orizontală către stânga. La unele plăcuțe poate fi observat un orificiu mai mare plasat pe linia mediană sus sau către bază.

Plăcuțe de bronz și fier din alcătuirea unor platoșe descoperite la Barboși-Galați au fost menționate în lucrări anterioare³. Asemenea platoșe au fost descoperite în cele mai multe castre cu trupe auxiliare⁴ fiind semnalate, de asemeni la migratori și în câteva cetăți și așezări geto-dacice sau carpice⁵. Segmentele din garnitura unui *scutum* erau atașate prin nituire (Cf. fig. 3).

2. Fragment de bol *terra sigillata*.

Fragment dintr-un bol *terra sigillata* (lț. max. 6,5 cm; în. 5 cm; gr. 0,6 cm) confecționat din pastă fină de culoare cărămidie, acoperit pe ambele suprafețe cu angobă de culoare roșie-portocalie dispărută acum pe câteva porțiuni (fig. 4/1; 6/2).

Pe fragment mai sunt vizibile următoarele elemente decorative: patru semiove despărțite între ele de un bastonaș de forma unei croșe; un segment dintr-o linie orizontală ondulată în relief care desparte marginea de metopa din zona centrală, spațiu în care era ilustrată o reprezentare mai complexă. Mai poate fi observată

* *Descoperiri mărunte de la Barboși-Galați (I)*, în *ArhMold*, XXV, 2004, p. 153–164.

¹ Despre sarcofag și inscripția de pe capac cf.: V. Pârvan, în *ARMSI*, S. II, XXXVI (1913–1914)1914, p. 112; L. Robert, în *Études Anatoliennes*, 1937, p. 124–127; idem, în *Hellenica*, XI, III, p. 26, n. 3; Em. Popescu, în *RÉSEE*, VIII, 2, 1970, p. 326; M. Alexandrescu-Vianu, *RÉSEE*, VIII, 2, 1970, p. 28, nr. 29; S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei (sec. II î.e.n. – III e.n.)*, Iași, 1981, p. 82–83, pl. 65, p. 88 și pl. 2/7.

² R. Cagnat, V. Chapot, *Manuel d'archéologie romaine*, II, Paris, 1920, p. 317, fig. 528/1, 2; Cr. Vlădescu, s.v. *lorica*, în *ECR*, București, 1982, p. 453–455; M. Feugere, *Les armes des romains*, Paris, 1993, p. 88; 123–126.

³ S.Sanie, *op. cit.*, p. 174, pl. 49/3; 51/1, 4, 16, 18, 19.

⁴ N. Gudea, C. Pop, în *Castrul roman de la Buciumi*, Cluj, 1972, p. 67, pl. LXVIII.

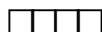
⁵ C. Beldiman, în *Carpica*, XX, 1989, p. 125–136; Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, București, 1984, p. 61, pl. L/24.

jumătatea superioară a unui personaj în avânt spre stânga, cu brațul drept ridicat deasupra capului. El poartă o cască specifică gladiatorilor. Se distinge, de asemeni, *tunica* care-i acoperă bustul, pe direcția capului, spre stânga, cu dificultate, un chip.

La baza suprafeței fragmentului apare conturul părții terminale a unui obiect, posibil o sabie curbă (?) iar în apropierea liniei ondulate verticale o rozetă cu nouă raze de mărime inegală pe care nu-i exclus să fi fost menționat numele unui meșter sau al patronului unei *officinae*. În sfârșit pe porțiunea despărțită de linia ondulată verticală posibil să fi fost ilustrată o construcție (?). Fără a dispune de elemente utile reconstituirii sigure, considerăm ca foarte probabilă confecționarea acestui bol într-un atelier din Gallia centrală⁶ (Ex. Lezoux) dar nu poate fi exclusă total posibilitatea provenienței din Germania.

Vasele *terra sigillata* descoperite la Barboși provin din mai multe centre⁷. Categoria „poterie aux gladiateurs” a cunoscut o mare răspândire⁸. De la Barboși provine și tiparul pentru plachete care înfățișează o luptă dintre un gladiator „trac” și unul „samnit”⁹.

Sunt elemente care ar permite o încadrare cronologică a bolului în prima jumătate a secolului II p. Chr.

3. Fragmente dintr-un vas în formă de berbec (*Tiergefäss*).

Două fragmente de ceramică confecționate din pastă fină, densă, de culoare cărămidie (1 – în. 12,1 cm; lț. 4,75 cm; gr. 0,4-0,8 cm; 2 – în. 4,2 cm; lț. 3,1 cm) acoperite cu angobă de culoare brun roșcată, au pe o mare parte a suprafeței exterioare volutele buclelor ornament specific ilustrării blâniei unor ovine, mod de redare cunoscut și pe unele produse ale toreuticii (fig. 4/2; 6/1, 1a, 1b).

Pe mica suprafață neornamentată cu bucle distingem conturul în relief al piciorului animalului. Cele două fragmente, descoperite în SI 1994 la adâncimea de 1,60 m, complex arheologic datat la sfârșitul secolului al II-lea p.Chr., sunt din partea posterioară a unui vas în formă de animal, cel mai probabil berbec.

Acest tip de vase (*Tiergefässe*), considerate a fi cele mai multe, produse ale atelierelor microasiatice cu reprezentările naturaliste ale animalelor (lei, câini, berbeci etc.) stând sau așezate pe o bază au o frecvență notabilă în Asia Mică, zona Mării Negre și nordul Greciei¹⁰. Vasele cu ilustrarea animalelor în poziție șezândă sunt mai numeroase în general și în zona ponto-danubiană în special¹¹. Fragmentele descrise au aparținut unui vas care ilustra un berbec în picioare. Un recipient de acest tip întreg este prezentat în lucrarea Ursulei Mandel¹².

Însemnătatea berbecului fie pentru forța vitală a acestui animal fie ca animal de sacrificiu sau simbol al unor divinități explică frecvența vaselor în formă de berbec atât în spațiul cultural greco-elenistic, în Imperiul roman cât și la multe alte popoare.

4. Din nou asupra unui vas în formă de cap uman (*Kopfgefäss*);

Publicând un vas în forma unui cap uman (seria de *Kopfgefässe*) descoperit într-un tumul la săparea fundației pentru furnalul 3 de la Combinatul Siderurgic Galați, I.T. Dragomir considera că vasul ar ilustra „o figură

⁶ J. R. Terrisse, *Les céramique sigillée gallo-romaines des Martres-De-Veyre (Puy-de-Dôme)*, XIXe supplément à „Gallia”, Paris, 1968.

⁷ Cf. S.Sanie, *op. cit.*, p. 102–103, pl. 20/1, 7 și pl. 21/3, 4, 8.

⁸ J. R. Terrisse, în *Gallia*, XXI, 1, 1963, p. 229–231, pl. X₃, fig. 546; P. Karnitsch, *Sigillata von Juvanum*, Salzburg, 1970; D. Gabler, în *ArchÉrt*, 28, 1976, p. 45; Gh. Popilian, *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova 1976, pl. I/9.

⁹ S. Sanie, *op. cit.*, p. 103–105, n. 38–45, pl. 22/6 și 22 bis/5, n. 32–46.

¹⁰ Ursula Mandel, *Kleinasiatische Reliefkeramik der Mittleren Kaiserzeit*, Berlin-New York, 1988, p. 211.

¹¹ *Ibidem*, p. 212; V.V. Kropotkin, *Rimskie importnye izdelija v Vostočnoj Evrope (II do n.e. – V v.n.e.)*, Moscova, 1970, p. 19, nr. 52; p. 76, nr. 597, pl. 39/1; I.B. Klejman, *Figurnyi sosud iz Tiry s podpis'u*, în *Pamjatniki drevnei istorii severo-zapadnogo Pricernomor'ja*, Kiev, 1985, p. 59–62, fig. 1 și 2; V.I. Grosu, *Chronologija pamjatnikov sarmatskoj kultury Dnestrovsko-Prutskogo mejdureč'ja*, Chișinău, 1990, p. 82 Olănești, K. 35; p. 144 (98), p. 195, pl. 25/13; T.L.Samojlova, în *Antyčnye Pamjatniki severo-zapadnogo Pricernomor'ja*, Kiev, 2001, p. 99; S. Sanie, *Sciere și imagini în spațiul carpato-nistriean (secolele VI a.Chr.- IV p. Chr.)*, Iași, 2003, p. 37–38, pl. XII/6.

¹² Ursula Mandel, *op. cit.*, Taf. 33/2.

umană feminină care seamănă cu Menadă¹³ și situa atelierul în care, cel mai probabil, ar fi fost confecționat vasul în provinciile nord-africane enumerând și câteva nume de meșteri din acea zonă¹⁴ (fig. 5/1, 1a,1b).

Revenim asupra micului recipient, deoarece apreciem că atât figura ilustrată de vas, cât și provincia în care s-ar afla *officina* în care a fost produs, sunt diferite de cele menționate la includerea în circuitul științific.

Vasul în forma unui kantharos din tumulul de la Barboși a fost produs într-un atelier din Asia Mică, foarte probabil pergamian, și înfățișează figura eroului troian *Troilos* cum certifică și un vas identic care are incizat, pe margine, înainte de ardere TPQIAOC¹⁵ (fig. 5/2). Pe vasul de la Barboși-Galați se mai distinge cu dificultate litera T și părți din alte litere.

Fără a reproduce cunoscutele descrieri ale eroului, menționăm doar că peste tot *Troilos* apare ca un tânăr frumos și cu părul lung. O primă mențiune a lui *Troilos* în mitologia greacă poate fi întâlnită într-o secvență a unui ciclu epic din secolele VIII–VII a.Chr. – *Kypria* sau *Cypria* în latină și apoi în *Iliada* lui Homer (cartea 24, rd. 257). *Troilos* ar fi fost fiul lui *Apollo* și al *Hecubei*, soția regelui *Troiei*, *Priam*. Sunt cunoscute variante diferite ale mitului lui *Troilos*, a desfășurării raporturilor lui cu *Achille*, a momentelor intermediare și a finalității lor.

Drama lui *Troilos*, unul dintre eroii războiului troian a inspirat autori antici (*Sofocles*), medievali și moderni (*G. Chaucer*, *W. Shakespeare* ș.a.). Dar ceea ce dorim să relevăm este că figura acestui personaj este reîntâlnită în opere plastice ale artei majore și mai ales între produsele atelierelor ceramice antice¹⁶.

Relațiile locuitorilor așezării romane de la Barboși–Galați cu zona microasiatică, este marcată în primul rând prin marele sarcofag cu inscripție¹⁷, prin aceste produse ale ceramicii (ex. *Menocritos*), prin inscripțiile amforice precum și mărturiile din alte domenii.

SMALL DISCOVERIES FROM BARBOȘI-GALAȚI (II)

SUMMARY

The presented pieces were discovered in partially destroyed archaeological sites or in sites where the exploration could not be continued.

1. Elements composing a breastplate (armour) of the *lorica squamata* type and segments from the ornament of a rectangular *scutum*; 2. A fragment from a *terra sigillata* bowl which still shows the partial image of a gladiator; 3. Fragments from a ram-shaped bowl (*Tiergefäss*) which illustrates the animal as standing; 4. A reconsideration of the ideas concerning a human head shaped vessel (*Kopfgefäss*). The one who published it – I.T. Dragomir – claimed the vessel illustrated the head of a *maenad* and that it came from a North African workshop. We argue that the little recipient in the shape of a kantharos illustrates *Troilos* and that the *officina* where it was built is situated in Asia Minor.

The same origin (Asia Minor) is revealed for the animal shaped vessel and for other marble materials or ceramic products discovered in Barboși-Galați.

FIGURE EXPLANATIONS

Fig. 1 *Lorica squamata* plates (scales).

Fig. 2 *Lorica squamata* plates (scales).

Fig. 3 Segments from the ornament of a rectangular *scutum*.

Fig. 4 Fragments from a *terra sigillata* bowl (1) and from a ram-shaped bowl (2).

¹³ I.T. Dragomir, *Un vas în formă de cap uman, descoperit la Barboși-Galați în regiunea Dunării de Jos*, în *Danubius*, XVI, 1996, p. 479 (= Monografia arheologică a Moldovei de Sud I).

¹⁴ *Ibidem*, p. 480.

¹⁵ Ursula Mandel, *op.cit.*, p. 25, P. 194, taf. 22, p. 228, 229.

¹⁶ Anneliese Kossatz-Deissmann, s.v. *Troilos* (Trwilo, Truile, Troilus), în *LIMC*, VIII, 1, p. 91–94 p. 92 *Troilos* singur; *LIMC*, VIII, 2, p. 69/1 *Troilos* singur. Vasul din Badisches Landesmuseum Karlsruhe identic cu cel de la Barboși.

¹⁷ S. Sanie, *Civilizația romană*, p. 82–83, pl. 65, p. 88, nr. 16.

Fig. 5 Human head shaped vessel discovered in Barboși-Galați (1, 1a, 1b) and the same type of vessel from the Badisches Landesmuseum Karlsruhe collections (2).

Fig. 6 Fragment from a ram-shaped vessel (1) and the interior surface on which was incised inscriptions and designs (1a, 1b); Fragment from a *terra sigillata* bowl (2) standing ram-shaped vessel (3) –Apud Ursula Mandel.

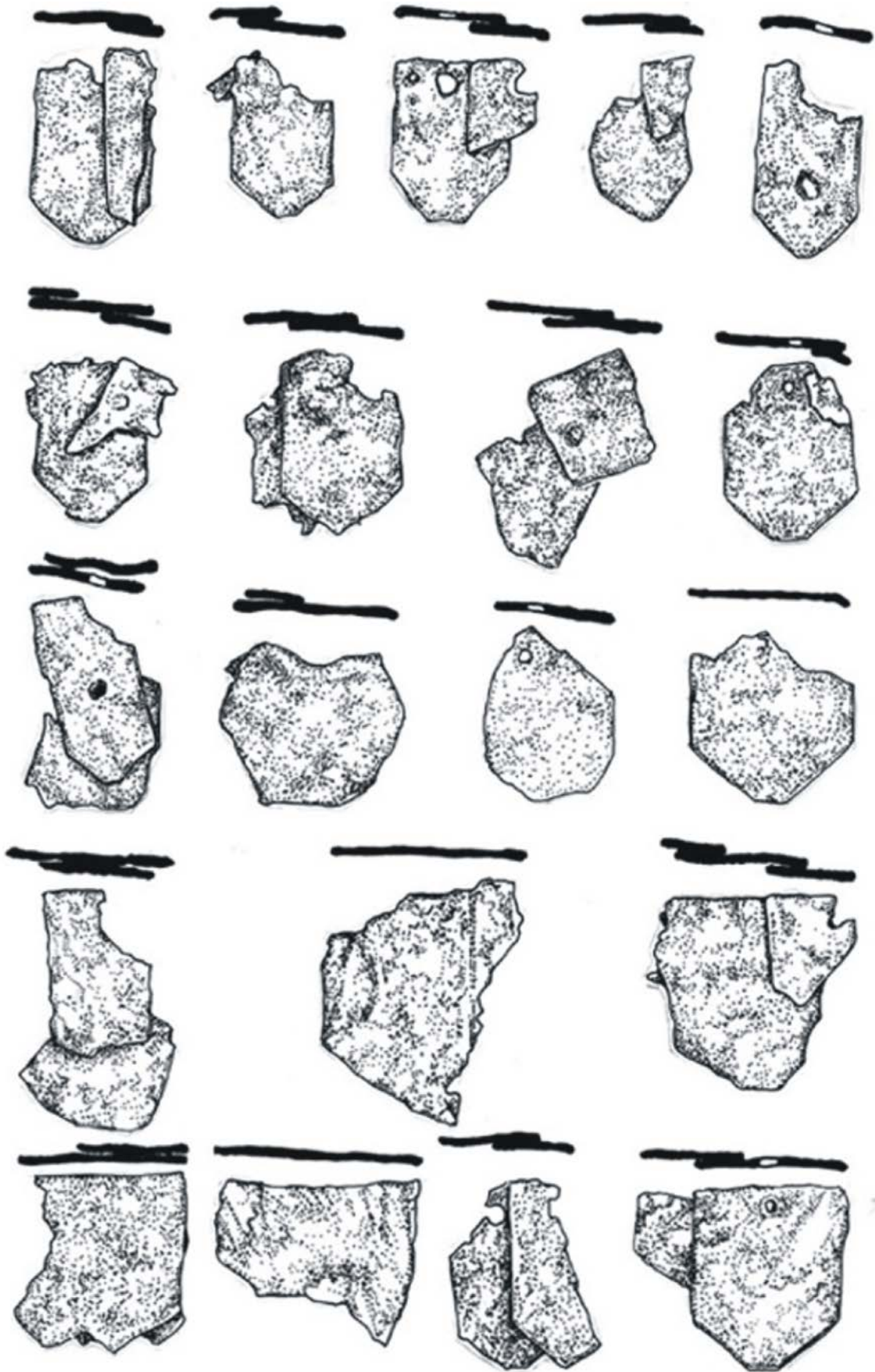

Fig. 1. Plăcuțe (solzi) de *lorica squamata*.

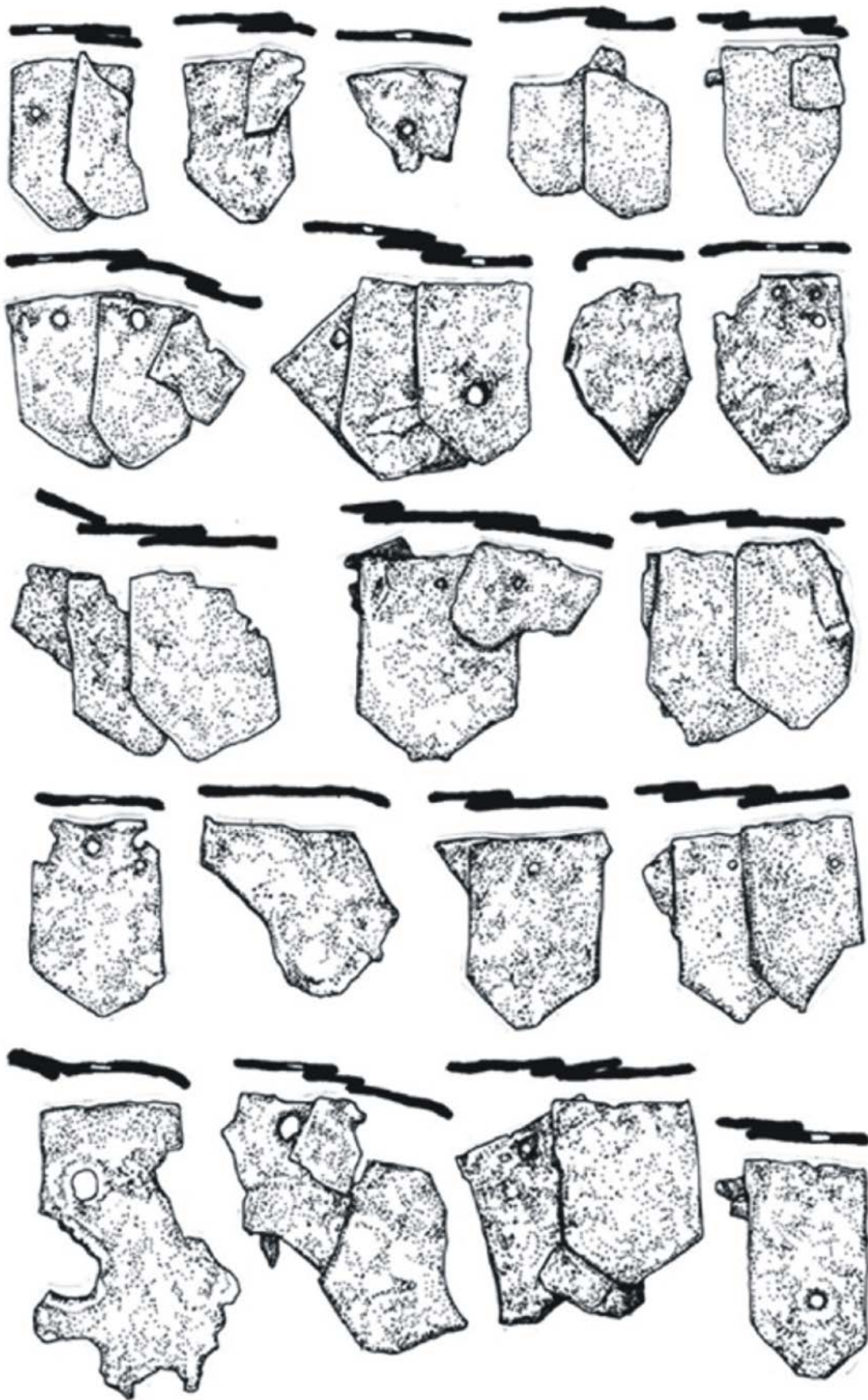

Fig. 2. Plăcuțe (solzi) de *lorica squamata*.

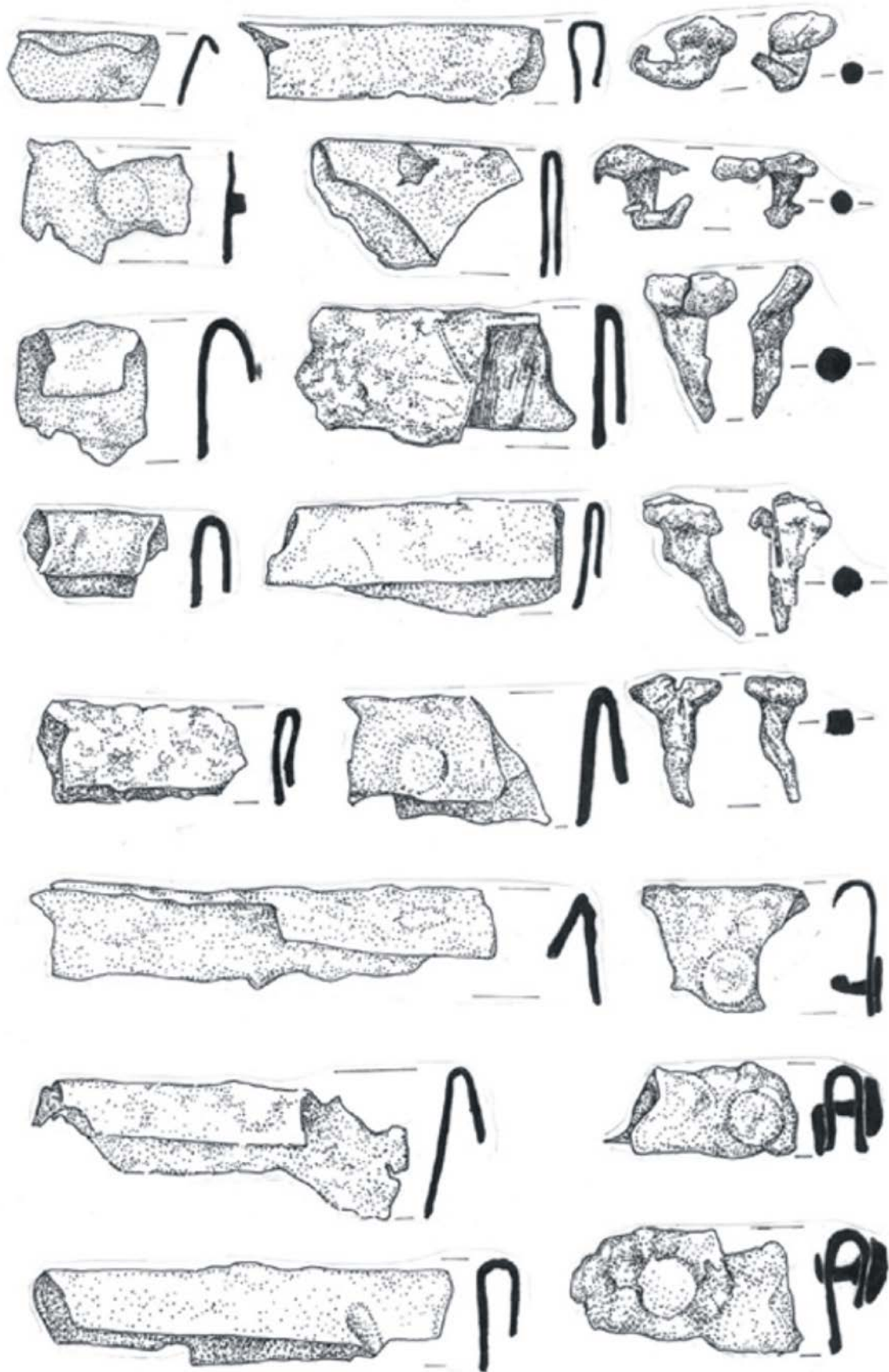

Fig. 3. Segmente din garnitura unui *scutum* rectangular.

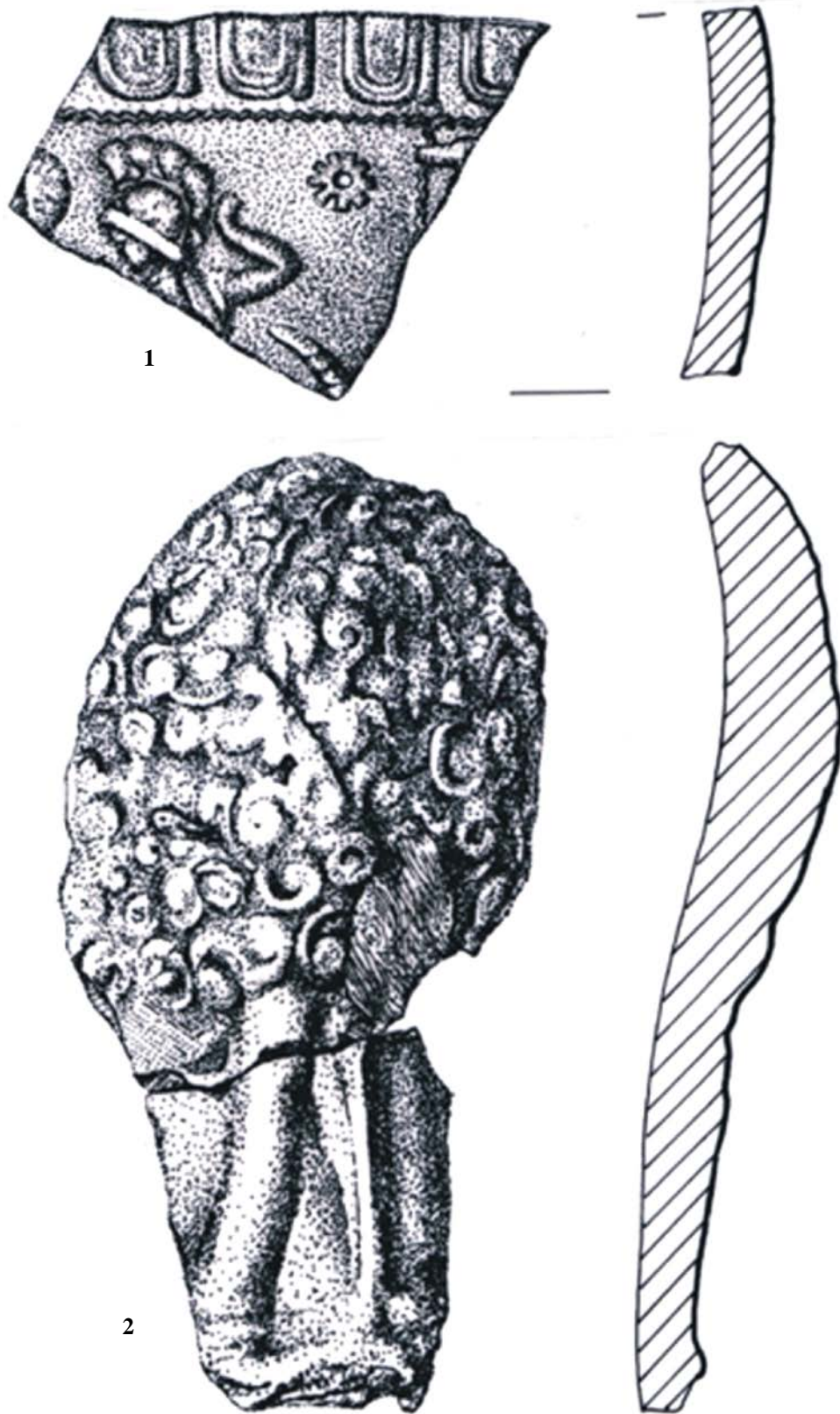

Fig. 4. Fragmente dintr-un bol *terra sigillata* (1) și dintr-un vas în formă de berbec (2).

1

2

1a

1b

Fig. 5. Vas în formă de cap uman descoperit la Barboși-Galați (1, 1a, 1b) și acelaș tip de vas din colecțiile Badisches Landesmuseum Karlsruhe (2).

Fig. 6. Fragment dintr-un vas în formă de berbec (1) și suprafața sa interioară pe care sunt graffitate chipuri și însemnări (1a și 1b); fragment dintr-un bol terra sigillata (2); vas în formă de berbec ilustrat în picioare (3) –Apud Ursula Mandel. □